

Tuonnin kasvava osuus kotimarkkinoilla harventaa talouden kasvualustaa

OSMO FORSSELL, professori, Oulun yliopisto

SAMI TUURNA, tutkimuspäällikkö, Suomalaisen työn liitto

Suomen kansantalous ajautui pahaan kasvukiekkoon vuosina 1991-92. Näinä vuosina menetimme kaikkiaan lähes 20 % vuoden 1990 kansantuotteestamme. Erityisesti kotimaiseen kysyntään tukeutuva kansantuottemme pieneni, kun taas vientivetoinen kansantuote notkahti vain tavanomaisen taantumien verran. Vuoden 1995 kuluessa vietimme on jo saavuttanut 1980-luvun trendin jatkeen. Vientimme määrä on jo 50 % suurempi kuin vuonna 1990. Kotoista kysyntää palveleva tuotantomme on kuitenkin edelleen selvästi vuoden 1990 huipputasoa alapuolella. Mitä kotimaassamme, joka edelleen on teollisuutemme yksittäinen suurin markkina-alue on tapahtunut? Samalla kun kysyntä on ollut riittämätöntä olemme menettäneet markkinaosuuksia tuonnille. Mitä kotimarkkinoillamme on tapahtumassa?

1 Markkinaosuus mittaa kilpailukykyyn tulosta

Tuotannon kilpailukykyä mitataan usein vertaamalla panosten yksikkökustannusten kehi-

tystä. Tässä artikkelissa mittaamme kilpailukykyyn tuloksena syntyviä markkinaosuuksia ja niiden kehitystä. Niitä voidaan mitata erilaisin tavoin riippuen siitä, mitä halutaan tutkia.

(1) *Kokonaisuus.* Voimme laskea yksinkertaisesti tuonnin osuuden kotimaisen tuotannon ja tuonnin summasta. Tällöin mittaamme tuonnin osuutta tarjonnassa eli kaikessa kyseisten tavaroiden kotimaan tuotannossa ja tuonnissa. Osa tuonnista ja tuotannosta suuntautuu kuitenkin vientiin ja määräytyy vientimarkkinoiden kysynnän mukaisesti. Toinen osa määräytyy kotimarkkinoiden kysynnän mukaisesti.

(2) *Välitön kotimarkkinaosuus.* Kun haluamme tutkia kotimaan markkinoita viennin osuus pitää vähentää tuotannosta. Kotimaan tarjontaa mitataan kullakin toimialalla seuraavasti: tarjonta = tuotanto - vienti + tuonti. Tuonnin markkinaosuus voidaan tällöin arvioida osamäärän: tuonti/tarjonta, avulla. Osa tuotannosta ja tuonnista käytetään kuitenkin edelleen välillisesti vientihyödykkeiden valmistukseen ja niiden kysyntä määräytyy välillisesti viennin mukaan.

(3) *Välillinen kotimarkkinaosuus.* Tämä osuus on tarpeellista arvioida ainakin silloin, kun tuotannon ja tuonnin suuntautumisessa tapahtuu huomattavia muutoksia ja/tai tuotannon ja vastaavan tuonnin suuntautumisessa on huomattavia eroja. Tuotannon ja tuonnin välillinen käyttö kotimaan markkinoilla ja vientimarkkinoilla voidaan laskea vain panos-tuotosmallilla. Silloin lasketaan kotimaan kysyntää välillisesti ja välittömästi palvelevan tuonnin osuus kotimaan kysyntää välillisesti ja välittömästi palvelevasta tuotannosta ja tuonnista.

Käytettävän mitan valinta riippuu tutkimuskohteen lisäksi, myös saatavilla olevasta tiedosta ja sen luotettavuudesta. Käytämme esillä olevassa tutkimuksessa kaikkia kolmea mittaria, koska pyrimme selvittämään myös mittaus-tavasta johtuvia eroavuuksia.

Kotimaan markkinatilanteen arviointi vaatii monipuolisia tietoja. Makrotalouden analyysisä voidaan käyttää kansantalouden tilinpidon tietoja. Toimialoittaista tarkastelua tehdään panos-tuotosmallien avulla. Näitä on käytettävissä vuosilta 1970, 1980, 1985, 1989, 1990 ja 1992. Suomalaisen Työn Liitto on hankkinut tutkimuksiaan varten Tilastokeskukselta kotimarkkinoiden tarjontaa koskevaa tilastoa ja muita tietoja, joita ei ole aiemmin ollut käytettävissä. Tämä tarjontatilasto sisältää teollisuustilastosta saatavat hyvin yksityiskohtaiset toimialakohtaiset (174 toimialaa) tuotantotiedot vuosilta 1988-1993. Ulkomaankauppatilaston tiedot on yhdistetty teollisuustilaston toimialoittaisiin tietoihin luokittelemalla tavaroiden viennin ja tuonnin arvotiedot Nace-toimialojen luonteenomaisten tavaroiden mukaisesti. Aineisto tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet tutkia kotimarkkinoidemme kehitystä ja ongelmia mielenkiintoisella ajanjaksolla.

Arvioihin markkinaosuuksista ja niiden kehityksestä liittyy epätarkkuutta. Luokittelut

teollisuustilastossa ja ulkomaankauppatilastossa ovat alunperin erilaiset. Luokittelun muuntaminen toimialoittaiseksi aiheuttaa jonkin verran virheitä, jotka vähenevät aggregointiasteen suuretessa. Karkeahkon luokittelun epätarkkuudet ovat jo pieniä. Toisaalta tarkasteltavan ryhmän heterogeenisuuden aste kasvaa aggregoinnin myötä. Käytettävän luokituksen yksityiskohtaisuus on valittava näiden kahden epätarkkuutta aiheuttavan tekijän väliltä.

Kotimaan markkinaosuuden kehitystä analysoitaessa on tarkoituksenmukaista ottaa huomioon suhteellisen hinnan muutos. Sehän saattaa osaltaan muuttaa arvoihin perustuvaa markkinaosuuden mittausta. Käyvin hinnoin ilmaistut luvut deflatoidaan vastaavilla hintakehityksen osoittavilla luvuilla. Näin saadaan kiinteähintainen markkinaosuus, jolla voidaan arvioida osuuksien määrissä tapahtuneita muutoksia. Tarkastelussa on pääpaino reaalitalouden kehityksessä. Hintakehitys toimii lähinnä tärkeänä markkinaosuuksien muutosta selittävänä tekijänä.

Sovellettava hintamittari vaihtelee markkinaosuuden mittaustavan mukaisesti. Kokonaisosuuden yhteydessä se on tuonnin ja tuotannon hinnan välinen suhde. Välittömän markkinaosuuden sekä välillisen markkinaosuuden yhteydessä se on tuonnin ja kotimaahan suuntautuvan tuotannon hinnan välinen suhde. Samojenkin tuotteiden viennin hintakehitys saattaa nimittäin poiketa kotimarkkinoiden vastaavasta kehityksestä. Markkinaosuuksien muutoksia voidaan kuvata myös hintajous-tojen avulla.

Hintakehityksestä käytetyt toimialoittaiset tiedot ovat sängen yksityiskohtaisia. Ne on saatu Tilastokeskuksen teollisuuden hintatilastosta. Tässä tilastossa seurataan tuotannon hinnan ohella myös toimialan viennin ja luonteenomaisen tuonnin hintakehitystä. Tuotannon

hintatiedot ovat tehtaan portilta. Vientiä koskevat hintatiedot ovat fob-arvon mukaisia ja tuontihinnat cif-käsitteen mukaisia. Kun tuotannon, viennin ja tuonnin arvotiedot ovat vastaavien käsitteiden mukaisia nämä hintaindeksit sopivat kiinteähintaisten arvojen laskemiseen. Hintasuhteiden kehityksen keskinäiseen vertailuun kyseiset hintasuhteet sopivat hyvin.

2 Kotimainen markkinaosuus on kaventunut kansainvälistymisen edetessä

Tuonnin ja tuotannon markkinaosuutta voidaan koko kansantalouden tasolla seurata tarkastelemalla tuonnin osuutta kokonaistarjonnasta (tuonti + bruttokansantuote). Tämä kuvaaja on oheisessa kuviossa, jossa viennin osuus kansantuotteesta kuvaa kansainvälistymisen kehitystä hieman toisesta näkökulmasta. Tuonnin osuus kokonaistarjonnasta on kasvanut erityisesti vuodesta 1986 lähtien.

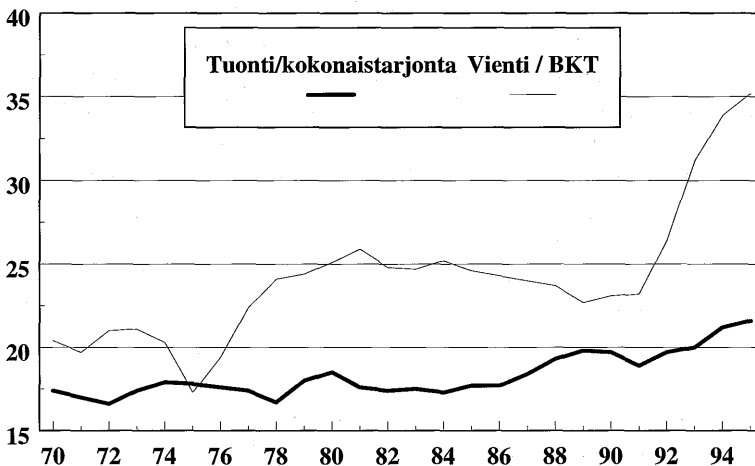
Panos-tuotostaulut ja niihin perustuvat mallit antavat mahdollisuuden mitata markkinaosuuksien muutoksia kaikilla mainituilla kol-

mella tavalla. Panos-tuotostauluissa on 34 toimialaa. Vuosina 1990-92 käytetty toimialajaotelu poikkeaa kuitenkin aikaisempina vuosina käytetystä jaosta. Tässä tarkastellaan ajanjaksoina 1970-80, 1980-85, 1985-89 ja 1990-92 tapahtuneita muutoksia. Taloudellinen kehitys eroaa kyseisinä ajanjaksoina tuonnin markkinaosuuksiin vaikuttavien ominaisuuksien osalta.

Kyseiset luvut on laskettu panos-tuotosmallien avulla ottamalla huomioon kyseisten lopputuoteryhmien kehityksen välittömät ja välilliset vaikutukset tuotantoon. Esimerkiksi viennin luvut ilmaisevat, kuinka paljon tuotantoa ja tuontia lopullisten vientihyödykkeiden valmistaminen on vaatinut. Mukana on tällöin koko jalostusketju raaka-aineista puolivalmisteisiin ja lopputuotteisiin. Kotimainen tuotanto ja tuonti kotimaahan sisältävät vastaavasti kulutuksen ja pääomanmuodostuksen vaatiman tuotannon ja tuonnin. Luvut koskevat sekä koko kansantaloutta että tehdasteollisuutta, jonka tuotteisiin valtaosa viennistä ja tuonnista keskittyy.

Kansantaloutemme oli selkeästi vientiveto-

Kuva 1. Tuonnin ja viennin osuudet vuosina 1970-1995, prosenttia vuoden 1990 hinnat

Taulu 1. Kiinteähintainen keskimääräinen vuosimuutos, prosenttia

	1970-80	1980-85	1985-89	1990-92
Kansantalous				
Kotimainen tuotanto	3,3	1,7	5,4	-8,1
Vienti	6,0	3,5	0,7	0,5
Tuonti kotimaahan	4,2	0,2	10,3	-8,1
Tuonti vientiin	7,6	2,4	2,6	6,0
Tehdasteollisuus				
Kotimainen tuotanto	4,1	-0,1	6,4	-10,9
Vienti	6,5	4,1	1,3	1,2
Tuonti kotimaahan	3,4	2,0	12,0	-10,2
Tuonti vientiin	6,7	5,5	2,8	1,9

nen 1970-luvulla ja 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Viennistä johtuva tuotannon kasvu oli keskimäärin 3,5 % vuodessa ja kotimaan kysynnästä johtuva tuotannon kasvu 1,7 % vuosina 1980-85. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla vastaavat luvut olivat viennissä 0,7 % ja kotimaan kysynnässä 5,4 %. Kehitystä vauhdittivat tällöin kotimarkkinat. 1990-luvulla kehitys on taas ollut selvästi vientivetoista.

Tuonnin markkinaosuuden muutokset on laskettu tauluissa 2-4 kaikilla kolmella tavalla. Kaikki nämä mitat (kokonaisuus, välitön ja välillinen kotimarkkinaosuus) antavat kehityssuunnasta samanmerkkisen kuvan muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Muutoksen suuruus kuitenkin vaihtelee, joten tässä merkityksessä mittaustapa vaikuttaa tulokseen. Yleensä välillisen mittaustavan mukainen tulos poikkeaa eniten kahden muun mitan tuloksesta. Se onkin tarkin mittaustapa, kun pyritään tutkimaan kilpailutilannetta kotimarkkinoiden kysynnän kannalta.

Markkinaosuuden kehitys vaihtelee toimialoittain huomattavasti. Tehdasteollisuuden 17 toimialasta (toimialat 6-22) tuonnin markkina-

osuus on kasvanut 9 toimialalla ajanjaksona 1970-80, 14 toimialalla molempina 1980-luvun ajanjaksona ja 15 toimialalla vuosina 1990-92. Kansainvälistyminen on näin ollen ollut selvästi hallitseva kehityssuunta tehdasteollisuudessa. Elintarvike- ja juomateollisuuden ryhmässä tuonnin markkinaosuus on muuttunut varsin vähän. Tämän toimialan tuonti onkin ollut kiintöityä. Eniten tuontiosuus on kasvanut TEVA-NAKE-teollisuudessa. Markkinaosuuden menetykset tuonnille ovat olleet kaikkina ajanjaksoina runsaan prosenttiyksikön vuodessa. Tuonnin osuus on kasvanut esimerkiksi massa- ja paperiteollisuudessa runsaasti 1980- ja 1990-luvun alkupuolella. Näillä toimialoilla tuonnin markkinaosuus on tupakan valmistuksen ohella pienintä tehdasteollisuudessa. Kemian teollisuuden ryhmässä (toimialat 14-16) tuonti on kasvattanut markkinaosuuttaan runsaasti vasta vuosina 1985-1992. Metalliteollisuus lisäsi kotimaista markkinaosuuttaan 1970-luvulla. Sen jälkeen tuonnin markkinaosuus on kasvanut huomattavan monella metalliteollisuuden toimialalla.

Tuonti on kasvattanut markkinaosuuttaan

Taulu 2. Tuonnin osuus kotimarkkinoilla vuonna 1980 ja muutos 1980-85, vuoden 1980 hinnat

	Md / (Dd+Md)		M / (M+D-E)		M / (M+D)	
	1980	1980-85	1980	1980-85	1980	1980-85
Maatalous	0.160	-0.020	0.157	-0.019	0.149	-0.024
Metsätalous	0.032	-0.002	0.046	0.039	0.045	0.038
Kalatalous ja metsästys	0.148	-0.022	0.153	-0.017	0.151	-0.028
Malmikaivostoiminta	0.415	-0.013	0.363	0.040	0.344	0.034
Muu kaivannaistoiminta	0.962	-0.068	0.960	-0.061	0.951	-0.067
Elintarvikkeiden valmistus	0.075	-0.010	0.079	-0.010	0.073	-0.010
Juomien ja tupakan valmistus	0.062	0.012	0.068	0.013	0.060	0.014
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	0.386	0.073	0.412	0.041	0.280	0.036
Nahkatuotteiden ja kenkien valmistus	0.372	0.007	0.380	-0.037	0.264	-0.040
Puutavaran valmistus	0.047	0.008	0.048	0.010	0.022	0.012
Ei-metallisten kalusteiden valmistus	0.047	0.077	0.046	0.074	0.034	0.063
Massan ja paperituotteiden valmistus	0.052	0.048	0.036	0.019	0.017	0.006
Graafinen ja kustannustoiminta	0.052	0.032	0.052	0.027	0.048	0.025
Kemiallisten tuotteiden valmistus	0.433	0.005	0.442	0.004	0.365	-0.011
Maaöljyn jalostus	0.263	0.009	0.274	0.035	0.238	0.028
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	0.341	0.012	0.339	0.006	0.273	0.001
Savi-, lasi- ja kivituuotteiden valm.	0.139	0.005	0.149	0.007	0.131	0.010
Metallien valmistus	0.300	-0.016	0.264	-0.026	0.211	-0.031
Metallituotteiden ja koneiden valm.	0.444	0.022	0.414	0.012	0.324	-0.012
Sähkötuotteiden ja instrumenttien valm.	0.531	0.048	0.512	0.041	0.387	0.024
Kulkuneuvojen valmistus	0.591	0.065	0.573	0.044	0.416	-0.059
Muu valmistus	0.549	-0.055	0.558	-0.071	0.435	-0.084
Sähkö- ja lämpöhuolto	0.040	-0.021	0.050	-0.031	0.050	-0.031
Veden puhdistus ja jakelu	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Talonrakennustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Maa- ja vesirakennustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Tukku- ja vähittäiskauppa	0.029	0.013	0.030	0.012	0.028	0.012
Ravitsemis- ja majoitustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kuljetus ja varastointi	0.062	-0.016	0.088	-0.030	0.068	-0.021
Tietoliikenne	0.017	-0.005	0.016	-0.003	0.016	-0.003
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	0.071	-0.051	0.071	-0.049	0.064	-0.041
Asuntojen hallinta ja vuokraus	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kiinteistöjä ja liike-elämää palv. toim.	0.081	0.009	0.095	-0.002	0.083	0.000
Yhteisk. ja henk.koht.palv.	0.036	0.017	0.040	0.013	0.038	0.013
YHTEENSÄ	0.170	-0.010	0.183	-0.009	0.155	-0.009
<i>Tehdasteollisuus</i>	0.275	0.022	0.266	0.017	0.200	0.007

M = tuonti, Md = tuonnin välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekesyntään: kulutus ja pääoman muodostus, D = kotimainen tuotanto, Dd = kotimaisen tuotannon välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekesyntään, E = vienti

Taulu 3. Tuonnin osuus kotimarkkinoilla vuonna 1985 ja muutos 1985-89, vuoden 1985 hinnat

	Md / (Dd+Md)		M / (M+D-E)		M / (M+D)	
	1985	1985-89	1985	1985-89	1985	1985-89
Maatalous	0.130	0.033	0.129	0.030	0.116	0.035
Metsätalous	0.028	0.024	0.078	0.002	0.077	0.002
Kalatalous ja metsästys	0.137	0.064	0.149	0.060	0.136	0.062
Malmikaivostoiminta	0.443	0.333	0.444	0.347	0.418	0.346
Muu kaivannaistoiminta	0.904	-0.003	0.909	-0.019	0.896	-0.023
Elintarvikkeiden valmistus	0.058	0.004	0.062	0.001	0.057	0.002
Juomien ja tupakan valmistus	0.061	0.030	0.067	0.029	0.061	0.028
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	0.464	0.066	0.459	0.097	0.321	0.125
Nahkatuotteiden ja kenkien valmistus	0.411	0.121	0.375	0.141	0.248	0.140
Puutavaran valmistus	0.064	0.052	0.067	0.031	0.039	0.024
Ei-metallisten kalusteiden valmistus	0.134	0.002	0.130	0.003	0.104	0.014
Massan ja paperituotteiden valmistus	0.098	-0.004	0.054	0.024	0.022	0.007
Graafinen ja kustannustoiminta	0.077	-0.019	0.072	-0.017	0.067	-0.016
Kemiallisten tuotteiden valmistus	0.443	0.025	0.450	0.021	0.358	0.019
Maaöljyn jalostus	0.279	0.034	0.317	0.025	0.274	0.037
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	0.370	0.128	0.361	0.115	0.288	0.113
Savi-, lasi- ja kivituuotteiden valm.	0.130	0.045	0.142	0.042	0.127	0.033
Metallien valmistus	0.280	0.029	0.234	0.049	0.178	0.033
Metallituotteiden ja koneiden valm.	0.473	0.001	0.433	-0.002	0.318	0.020
Sähkötuotteiden ja instrumenttien valm.	0.558	-0.022	0.532	0.003	0.391	0.007
Kulkuneuvojen valmistus	0.657	0.055	0.619	0.049	0.359	0.132
Muu valmistus	0.528	0.026	0.521	-0.001	0.384	0.062
Sähkö- ja lämpöhuolto	0.021	0.007	0.020	0.008	0.020	0.008
Veden puhdistus ja jakelu	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Talonrakennustoiminta	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Maa- ja vesirakennustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Tukku- ja vähittäiskauppa	0.042	-0.003	0.042	0.010	0.040	0.011
Ravitsemis- ja majoitustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kuljetus ja varastointi	0.046	0.039	0.058	0.033	0.046	0.027
Tietoliikenne	0.012	0.015	0.013	0.013	0.013	0.012
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	0.020	0.011	0.022	0.013	0.023	0.011
Asuntojen hallinta ja vuokraus	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kiinteistöjä ja liike-elämää palv. toim.	0.091	-0.013	0.093	-0.014	0.083	-0.010
Yhteisk. ja henk.koht.palv.	0.053	-0.016	0.052	-0.017	0.051	-0.016
YHTEENSÄ	0.151	0.025	0.140	0.021	0.140	0.021
<i>Tehdasteollisuus</i>	0.291	0.044	0.280	0.042	0.204	0.039

M = tuonti, Md = tuonnin välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekysyntään: kulutus ja pääoman muodostus, D = kotimainen tuotanto, Dd = kotimaisen tuotannon välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekysyntään, E = vienti

Taulu 4. Tuonnin osuus kotimarkkinoilla vuonna 1990 ja muutos 1990-92, vuoden 1990 hinnat

	Md / (Dd+Md)		M / (M+D-E)		M / (M+D)	
	1990	1990-92	1990	1990-92	1990	1990-92
Maatalous	0.090	0.011	0.093	0.012	0.089	0.012
Metsätalous	0.027	0.006	0.067	0.042	0.066	0.041
Kalatalous ja metsästys	0.008	0.003	0.008	0.003	0.008	0.003
Malmikaivostoiminta	0.684	0.062	0.702	0.042	0.682	0.051
Muu kaivannaistoiminta	0.791	-0.001	0.806	0.028	0.785	0.026
Elintarvikkeiden valmistus	0.064	0.008	0.066	0.009	0.061	0.009
Juomien ja tupakan valmistus	0.060	0.030	0.061	0.031	0.057	0.027
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	0.586	0.074	0.575	0.066	0.454	0.056
Nahkatuotteiden ja kenkien valmistus	0.588	0.034	0.579	0.011	0.460	0.010
Puutavaran valmistus	0.071	-0.003	0.067	0.006	0.043	0.000
Ei-metallisten kalusteiden valmistus	0.126	0.034	0.121	0.022	0.044	0.008
Massan ja paperituotteiden valmistus	0.048	0.003	0.046	0.003	0.044	0.003
Graafinen ja kustannustoiminta	0.242	0.079	0.258	0.062	0.234	0.022
Kemiallisten tuotteiden valmistus	0.455	0.028	0.476	0.016	0.377	0.019
Maaöljyn jalostus	0.366	0.025	0.359	0.019	0.285	-0.003
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	0.136	0.024	0.141	0.025	0.127	0.017
Savi-, lasi- ja kivituuotteiden valm.	0.358	0.009	0.311	-0.009	0.225	-0.026
Metallien valmistus	0.215	-0.001	0.229	-0.001	0.193	-0.001
Metallituotteiden ja koneiden valm.	0.422	0.021	0.410	0.016	0.294	-0.001
Sähkötuotteiden ja instrumenttien valm.	0.617	0.013	0.618	0.020	0.454	-0.030
Kulkuneuvojen valmistus	0.635	0.009	0.642	-0.024	0.463	-0.081
Muu valmistus	0.346	0.021	0.340	0.019	0.286	0.002
Sähkö- ja lämpöhuolto	0.030	0.001	0.030	0.001	0.030	0.001
Veden puhdistus ja jakelu	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Talonrakennustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Maa- ja vesirakennustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Tukku- ja vähittäiskauppa	0.031	0.002	0.041	0.006	0.039	0.005
Ravitsemis- ja majoitustoiminta	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kuljetus ja varastointi	0.050	0.003	0.055	0.004	0.046	0.002
Tietoliikenne	0.019	0.011	0.019	0.011	0.018	0.010
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	-0.005	0.006	-0.005	0.006	-0.006	0.006
Asuntojen hallinta ja vuokraus	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kiinteistöjä ja liike-elämää palv. toim.	0.060	0.026	0.056	0.024	0.054	0.021
Yhteisk. ja henk.koht.palv.	0.029	-0.003	0.032	-0.002	0.031	-0.002
YHTEENSÄ	0.137	-0.003	0.151	0.004	0.131	0.000
<i>Tehdasteollisuus</i>	0.307	0.001	0.307	0.000	0.228	-0.011

M = tuonti, Md = tuonnin välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekesyntään: kulutus ja pääoman muodostus, D = kotimainen tuotanto, Dd = kotimaisen tuotannon välitön ja välillinen käyttö kotimaiseen lopputuotekesyntään, E = vienti

jokaisena tarkasteltavana ajanjaksona, vaikka kysynnän muodostuminen on poikennut ajanjaksoittain. Vientivetoisuus tai kasvun tukeutuminen kotimaiseen kysyntään ei näytä vaikuttaneen tuontiosuuksien kehityssuuntaan.

Toimialojen tuotanto on vaihtelevassa määrin viennistä riippuvaa. Tämä on saattanut vaikuttaa toimialalla siten, että lisääntynyt vienti on liittynyt kasvavaan tuonnin markkinaosuuteen kotimarkkinoilla. Toimialan tuotannon riippuvuus viennistä onkin lisääntynyt selvästi TEVANAKE-teollisuudessa. Se oli noin 30 % vuonna 1970 ja runsaat 50 % vuonna 1989. Vientiriippuvuus on vastaavalla tavalla kasvanut myös sähkötuotteiden ja instrumenttien valmistuksessa. Muilla toimialoilla vientiriippuvuus ei ole kasvanut näin runsaasti.

3 Tuonnin markkinaosuudet ovat suurentuneet nopeasti viime vuosina

Seuraavassa tarkastellaan kotimaisen tehdasteollisuuden markkinaosuuden vuosittaista kehitystä Suomalaisen Työn Liiton hankkiman aineiston avulla vuosina 1988-1994. Tällöin ei voida tehdä välillisen markkinaosuuden mukaisia mittauksia. Tuotantoa koskevista luvuista puuttuvat teollisuustilaston ulkopuolelle jäävät pienteollisuuden tuotantoluvut. Viennin osalta ne sensijaan ovat mukana.

Kehityksen tarkastelu tuo esiin seuraavia kysymyksiä. Miksi suomalaiset teollisuustuotteet ovat menettäneet näin paljon markkinaosuuttaan kotimarkkinoilla? Onko suomalaisten tavaroiden kilpailukyky ollutkin vaatimattomaa? Onko vientimarkkinoilla pystytty parempaan suoritukseen? Ovatko syyt erilaisia eri toimialoilla? Haemme vastauksia näihin kysymyksiin.

Markan devalvaatiot ja devalvoituminen ovat parantaneet kotimaisten tuotteiden hinta-

kilpailukykyä kotimaan markkinoilla. Parhaimmillaan tai pahimmillaan tämä oli vuonna 1993, jolloin markka oli Suomen Pankin valuuttaindeksin mukaan lähes 35 % heikompi kuin vuonna 1990. Tämän jälkeen markka taas vahvistui 7 % vuonna 1994 ja 9 % vuonna 1995. Tämä on heijastunut hintakehitykseen vaimennettuna. Tehdasteollisuudelle ominaisten tuontitavaroiden hinnat nousivat vuodesta 1990 vuoteen 1993 lähes 20 %, kun taas suomalaisten teollisuustavaroiden hinnat nousivat vain 4 %. Tehdasteollisuuden vientihinnat nousivat vuodesta 1990 vuoteen 1993 selvästi enemmän kuin tuotannon hinnat, nousu oli 10 %. Voimme päätellä, että tehdasteollisuudessa hintakehitys on ainakin markkoissa arvioituna ollut vientimarkkinoillamme edullisempaa kuin kotimarkkinoillamme. Tämän voidaan päätellä johtuneen osittain siitä, että kotimarkkinoillamme kysyntä on laskenut enemmän tai kasvanut vähemmän kuin vientimarkkinoillamme. Eiväthän vientimaamme ole kokeneet läheskään sellaista lamaa ja kasvukuilua kuin me.

Teollisuuden saavuttama hintakilpailuetu oli siis lähes 16 % vuonna 1993 verrattuna vuoteen 1990. Hintatuetu oli kotimarkkinoilla vieläkin suurempi, kun vientihinnat nousivat tuotannon kokonaishintoja enemmän. Menetimme tätä hintatuetta kaksi prosenttiyksikköä vuonna 1994 ja kolme vuonna 1995. Toimialoittaista tuonnin ja tuotannon hintasuhteen kehitystä valaisee taulu 5.

Tuonnin ja tuotannon välinen hintasuhte on kehittynyt vaihtelevasti toimialoittain. Yleensä tuontihinnat nousivat vähemmän kuin tuotannon hinnat miltei kaikilla toimialoilla vuosina 1989-91. Sen jälkeen tuontihinnat nousivat markan heikentymisen myötä yleensä enemmän kuin tuotannon hinnat. Poikkeuksina on vain TEVANAKE-teollisuus ja kemiallisten tuotteiden valmistus.

Taulu 5. Tuonnin ja tuotannon välisen hintasuhteen kehitys vuosina 1988-1994

toimiala	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Metallimalmien louhinta	1	1,052	1,157	1,345	1,240	1,207	1,484
Muu mineraalien kaivu	1	1,191	1,272	1,203	1,311	1,487	1,298
Elintarv. ja juomien valm.	1	0,944	0,920	0,933	1,022	1,097	1,081
Tupakkatuotteiden valm.	1	1,054	1,114	1,133	1,200	1,209	1,042
Tekstiilien ja vaatteiden valm.	1	0,977	0,993	0,997	1,034	1,067	1,026
Nahan ja nahkatuott. valm.	1	0,976	0,975	0,937	0,921	0,823	0,693
Puutavaran ja -tuott. valm.	1	0,973	0,917	1,018	1,256	1,424	1,493
Massan ja paperituott. valm.	1	0,966	1,010	1,125	1,235	1,360	1,221
Kustantaminen ja painam.	1	0,970	0,976	0,984	1,060	1,209	1,196
Öljytuott.. ydinp.ain. valm.	1	1,000	0,961	1,070	1,153	1,153	1,197
Kemiallisten tuotteiden valm.	1	0,917	0,880	0,884	0,926	0,995	0,995
Kumi- ja muovituott. valm.	1	0,954	0,942	0,968	1,033	1,061	1,050
Ei-met. miner.tuott. valm.	1	0,955	0,953	0,977	1,136	1,247	1,233
Perusmetallien valmistus	1	1,027	0,967	1,025	1,054	1,092	0,991
Metallituotteiden valm.	1	0,941	0,915	0,925	1,019	1,201	1,139
Koneiden ja laitteiden valm.	1	0,936	0,921	0,933	1,022	1,150	1,109
Sähköt.t. ja opt.laite. valm.	1	0,946	0,857	0,872	0,965	0,996	0,974
Kulkuneuvojen valmistus	1	0,960	0,955	0,868	-0,455	1,608	1,539
Muu valmistus	1	0,967	0,955	0,980	1,023	1,149	1,093
Tehdasteollisuus	1	0,956	0,935	0,966	1,026	1,096	1,071

Arvolukuihin perustuvaa markkinaosuuskehitystä voidaan analysoida laskemalla kiinteähintaisten markkinaosuuksien kehitys. Tuonnin arvon osuus kokonaistarjonnasta on kohonnut vuodesta 1988 vuoteen 1994 runsaat kahdeksan prosenttiyksikköä. Tuonnin ja kotimaisen tuotannon suhteellisen hinnan muutos (6,3 %) on osa tätä muutosta. Niinpä tämä muutos olikin kiintein hinnoin laskettuna eli määrältään kahden prosenttiyksikön suuruinen. Tämän muutoksen taakse kätkeytyy monia sellaisia muutoksia, jotka ilmenevät vasta toimialoitaisessa tarkastelussa.

Kiinteähintaisten markkinaosuuksien muutokset nähdään tauluissa 6 ja 7. Kun tarkastelemme markkinaosuuksien muutoksia toimialoilla näiden taulujen perusteella saamme oheiset (taulu 8.) tuonnin markkinaosuuksien

toimialoitaiten muutosten lukumäärää (plusmerkkien lukumäärä ensiksi mainittuna) esittävät luvut.

Molemmat tarkastelutavat, kokonaisuus ja välitön kotimarkkinaosuus antavat muutoksista yleensä samansuuntaisen kuvan. Poikkeuksena on ajanjakso 1992-1993. Vienti kasvoi tällöin niin paljon (16,7 %), että sen poistaminen tarjonnasta muutti tuonnin markkinaosuuden muutoksen merkin negatiivisesta positiiviseksi monella toimialalla. Tällaisissa olosuhteissa kokonaisuuden mitta onkin välittömän markkinaosuuden mittaa tarkempi. Tuonnin kasvusta on tällöin huomattava osa käytetty välillisesti vientitavaroiden valmistukseen. Kun viennin kehitys poikkeaa huomattavasti tuotannon kehityksestä kokonaisuus ja välitön markkinaosuus antavat markkinaosuuden muutoksesta

Taulu 6. Tuonnin osuus kokonaistarjonnasta (tuonti+tuotanto) muutos vuosina 1989-1994. 1988 hinnat

toimiala	1989-88	1990-89	1991-90	1992-91	1993-92	1994-93	1994
Metallimalmien louhinta	-0,053	0,126	-0,047	0,084	0,038	-0,026	0,697
Muu mineraalien kaivu	-0,007	0,003	0,003	-0,004	-0,005	0,029	0,806
Elintarv. ja juomien valm.	0,010	-0,009	0,002	0,005	0,008	0,019	0,110
Tupakkatuotteiden valm.	0,008	-0,001	-0,002	0,014	0,008	0,019	0,088
Tekstiilien ja vaatteiden valm.	0,037	0,037	0,021	0,029	-0,010	0,011	0,547
Nahan ja nahkatuott. valm.	0,096	0,016	-0,009	0,002	0,014	0,057	0,566
Puutavaran ja -tuott. valm.	0,012	0,001	-0,007	0,002	-0,015	-0,002	0,034
Massan ja paperituott. valm.	0,003	0,001	0,000	0,006	-0,007	0,001	0,035
Kustantaminen ja painam.	0,009	-0,001	0,002	-0,008	-0,004	-0,001	0,056
Öljytuott. ydinp.ain. valm.	0,012	-0,035	-0,029	0,033	-0,005	-0,004	0,230
Kemiallisten tuotteiden valm.	0,016	0,012	-0,007	0,024	0,010	0,006	0,460
Kumi- ja muovituott. valm.	0,028	-0,008	-0,023	0,007	-0,021	0,010	0,314
Ei-met. miner.tuott. valm.	0,020	0,001	0,000	0,021	0,016	0,009	0,201
Perusmetallien valmistus	0,024	-0,008	-0,022	-0,004	-0,009	0,039	0,235
Metallituotteiden valm.	0,008	0,000	-0,022	0,018	-0,035	0,022	0,221
Koneiden ja laitteiden valm.	0,034	-0,008	-0,026	0,007	-0,061	0,019	0,326
Sähköt.t. ja opt.laite. valm.	0,017	-0,009	-0,002	-0,040	-0,028	0,008	0,405
Kulkuneuvojen valmistus	0,062	-0,012	-0,021	-0,040	0,011	0,033	0,561
Muu valmistus	0,035	0,011	-0,003	-0,006	-0,025	0,007	0,285
Tehdasteollisuus	0,014	-0,001	-0,008	0,010	-0,003	0,009	0,175

erilaisen mittaustuloksen.

Markan heikkeneminen vuosina 1992 ja 1993 paransi tuotantomme hintakilpailukykyä. Tämä näkyy tuonnin markkinaosuuden pienemisenä usealla toimialalla vuonna 1993. Näemme tuonnin ja tuotannon hintasuhteen kehityksestä, että tuontihinnat ovat nousseet tuotantomme hintoja nopeammin miltei kaikilla toimialoilla. Hintasuhteen muutos oli kuitenkin huomattavasti vähäisempi kuin markan arvon huononeminen olisi edellyttänyt. Vuonna 1994 kyseinen hintasuhte jo muuttuikin hintakilpailumme kannalta huonoon suuntaan usealla toimialalla markan vahvistuessa. Tällöin tuonti lisäsi markkinaosuuttaan 15 kaikista 19 teollisuuden toimialasta.

4 Menetämme monipuolista osaamista ja tuotantoverkon tiheyttä

Liittykö tapahtuneessa markkinaosuuksien menetykseen jotain huolestuttavaa Suomen kansantalouden tulevan kehityksen kannalta? Kansainvälistymistä ja sopeutumista kansainväliseen työnjakoon tapahtuu jatkuvasti. Vuoden 1990 mennessä kansantalous kehittyi taivannomaisten suhdannevaihteluiden puitteissa. 1990-luvun alussa putosimme kasvukiekkoon, jossa taloutemme rakenteet rapistuiivat. Näissä olosuhteissa olemme menettäneet huomattavasti toimi- ja työpaikkoja. Ne ovat toimineet turvallisen kasvualustana, kun kotimainen kysyntä on päässyt vauhtiin. Kun tämä alusta vuotaa suuntautuvat kasvavan kysynnän tuotanto- ja työllisyysvaikutukset tuontiin.

Taulu 7. Tuonnin osuus kotimaan tarjonnasta (tuonti+tuotanto-vienti) muutos vuosina 1989-1994.
1988 hinnat

toimiala	1989-88	1990-89	1991-90	1992-91	1993-92	1994-93	1994
Metallimalmien louhinta	-0,028	0,109	-0,047	0,068	0,031	-0,010	0,718
Muu mineraalien kaivu	-0,003	0,004	0,001	-0,001	0,001	0,027	0,840
Elintarv. ja juomien valm.	0,010	-0,009	0,001	0,006	0,010	0,022	0,120
Tupakkatuotteiden valm.	0,008	-0,002	-0,001	0,015	0,009	0,023	0,097
Tekstiilien ja vaatteiden valm.	0,023	0,046	0,011	0,051	0,002	0,018	0,725
Nahan ja nahkatuott. valm.	0,113	0,003	-0,029	0,021	0,085	0,094	0,811
Puutavaran ja -tuott. valm.	0,011	0,006	-0,008	0,009	-0,013	0,007	0,091
Massan ja paperituott. valm.	0,007	0,007	0,000	0,024	-0,017	0,000	0,115
Kustantaminen ja painam.	0,010	-0,001	0,002	-0,008	-0,003	0,000	0,062
Öljytuott.. ydinp.ain. valm.	-0,010	-0,031	-0,009	0,055	-0,019	-0,010	0,278
Kemiallisten tuotteiden valm.	0,038	0,022	-0,012	0,024	0,018	0,016	0,604
Kumi- ja muovituott. valm.	0,033	-0,010	-0,008	0,027	-0,002	0,022	0,466
Ei-met. miner.tuott. valm.	0,022	0,003	-0,002	0,030	0,029	0,015	0,253
Perusmetallien valmistus	0,029	-0,001	0,005	-0,008	-0,014	0,054	0,380
Metallituotteiden valm.	0,006	-0,002	-0,025	0,032	-0,026	0,026	0,289
Koneiden ja laitteiden valm.	0,049	0,023	-0,058	0,051	-0,048	-0,015	0,509
Sähköt.t. ja opt.laitt. valm.	0,055	0,040	0,007	-0,002	0,051	0,015	0,791
Kulkuneuvojen valmistus	0,024	-0,018	0,057	0,104	0,268	-0,033	1,249
Muu valmistus	0,034	0,015	-0,001	0,007	0,018	0,034	0,430
Tehdasteollisuus	0,017	0,001	-0,009	0,021	0,005	0,022	0,271

Kotimaisen tuotteen hankinta merkitsee tuotantoa ja työllisyyttä toimialalla, jonka tuotteisiin hankinta kohdistuu. Tässä tuotannossa käytetään panoksia toisiltakin toimialoilta. Kun nämä tuotteet ostetaan suomalaisilta valmistajilta näidenkin toimialojen tuotanto kasvaa. Vaikutukset leviävät muuhun tuotantotoimintaan kunnes kerrannaisvaikutukset vähitellen hiipuvat. Tuotannon ja työllisyyden kasvu on luonut kotitalouksille tuloja, jotka käytetään säästämiseen ja yksityisiin kulutusmenoihin. Kun näitä tuloja käytetään suomalaisten tuotteiden hankintaan syntyy uusi tuotannon lisäysten ketju. Alkuperäisen hankinnan virittämänä on tuotannon ja siinä syntyneiden tulojen käytön vaikutusketjun kautta käynnistynyt huomattava kerrannaisvaikutus. Tämä vaikutusketju katkeaa aina silloin, kun hankinta suuntau-

tuu tuontihyödykkeeseen. Kotimaisen panoksen tai kulutushyödykkeen korvaaminen tuontihyödykkeellä vähentää vaikutuksen voimakkuutta ja vaikutusten verkko harvenee.

Toimipaikkojen hävitessä olemme menettäneet osaamista. Sitä on ollut hyvä kehittää kansainvälisen tason osaamiseksi kotimarkkinoi-

Taulu 8. Tuonnin markkinaosuuden positiivisten ja negatiivisten muutosten lukumäärä toimialoilla

1988-89	17-2	16-3
1989-90	10-9	11-8
1990-91	6-13	8-11
1991-92	13-6	15-4
1992-93	7-12	11-8
1993-94	15-4	15-4

den turvin. Se on auttanut vaihtotaseen tasapainottamista, kun kotimainen kysyntä vetää ja vientikapasiteetti on täyskäytössä. Se on hillinnyt tuontitavaroiden hintojen nousua markan arvon heikentyessä ja tuonnin lisääntyessä tarjoamalla kotimaisen vaihtoehdon valinnoille. Tuontivoittoisilla kotimarkkinoilla valuuttakurssin muutokset heijastuvat herkästi hintoihin. Inflaation torjunnan mahdollisuudet paranevat, kun tuontihyödykkeen rinnalla on kotimainenkin tuote pitämässä hintoja kurissa.

Monipuolinen tuotantoverkko on erittäin tarpeellinen mahdollisessa talous- ja rahaliitossa euron ollessa maksuvälineenä. Kansantaloutemme rakenteen pitäisi olla mahdollisimman yhteneväinen EU:n vastaavan rakenteen kanssa, jotta välttäisimme epäsymmetristen suhdanvaihteluiden ongelman. Emme voi enää EMU:n oloissa ratkaista ongelmiamme devalvaation hätäratkaisuilla. Meidän pitäisi pystyä paikkaamaan vuotavaan verkkoon revenneitä reikiä.

Uusissa eurooppalaisissa oloissa kansallisen kokonaisvaltaisen talouspolitiikan mahdolli-

suudet ovat miltei yksinomaan finanssi- ja tulo-
politiikan varassa. Niiden tehokkuus riippuu ratkaisevasti tuotantomme monipuolisuudesta. Kun kysynnän ja tulojen lisäys suuntautuu tuontihyödykkeisiin suomalaisen vaihtoehdon puuttuessa tuotanto- ja työllisyysvaikutukset jäävät pieniksi. Monipuolinen tuotantoverkko takaisi paremmat edellytykset talouspolitiikan teholle.

Epätäydellisen kilpailun olosuhteet ovat tuonnin ja suomalaisten tuotteiden välillä pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Valinta tuotteiden välillä tehdään tällöin tuotteiden ominaisuuksien perusteella. Yritysten, kuluttajien ja julkisyhteisöjen pitäisi valinnassaan tiedostaa, mitä suomalaisuus tuotteessa merkitsee. Suomalaisen tuotteen valinta vahvistaa ja monipuolistaa tuotantomme rakennetta, jolloin kansantaloutemme mahdollisuudet tarjota työtä ja hyvinvointia paranevat.